

Vi må snakke om Kina

Notat februar 2021

Arne Jon Isachsen
Centre for Monetary
Economics (CME)

Kina er en stormakt langt borte. Som vi ikke forstår så godt, men som vi må forholde oss til som best vi kan. Hensikten med notatet er å trekke frem noen sider ved utviklingen i Kina, og bli litt bedre kjent med Midtens rike.

Innhold

Noen innledende merknader	3
Et par ord om ord.....	4
Handel og fordeling	5
Kinas nye og innoverskuende strategi.....	7
Større rolle for den kinesiske valutaen internasjonalt?	9
Et par temaer til om penger og finans.....	10
Det private konsum må opp i Kina og inntektene fordeles jevnere	11
Frihandelsavtale er noe mer enn fri handel	13
Kina – en krevende motpart å forhandle med	15
Kort om australske erfaringer	16
Med rett til å herske.....	18

VI MÅ SNAKKE OM KINA

Det er ikke lett å bli klok på Kina. Imponerende økonomisk vekst som har løftet hundrevis av millioner av kinesere ut av fattigdom. Et undertrykkende regime som ikke tillater folk å mene hva de vil, enn si gi uttrykk for det. Og som tidvis prøver å styre hva folk i andre land skal si og mene om Midtens rike.¹

I september 2008 startet Norge forhandlinger om en frihandelsavtale med Kina. Disse forhandlingene er ennå ikke fullført. Grunnen er åpenbar – Kina er i endring og ikke enkel å forholde seg til. Det krever en ekstra stor grad av aktsomhet. Hvilket tar tid.

Hensikten med dette notatet er å trekke frem noen sider ved den politikken Kina fører, både økonomisk og mer generelt. Bli litt bedre kjent med Midtens rike. Vel vitende om at vår forståelse av Kina alltid vil forbli partiell og mangelfull.

For norske bedrifter er det viktig å ha best mulig rammebetingelser for økonomisk samkvem med Kina. For den norske stat er det viktig med et godt forhold til Kina som er verdens nest mektigste land. Men Kina er ikke alltid like grei å hankses med. Hvordan veie de ulike muligheter og risikoer i dette bildet opp mot hverandre?

Hva blir konsekvensene for USAs Kina-politikk med Joe Biden i Det hvite hus? Og hva kan investeringsavtalen mellom EU og Kina som ble undertegnet før nyttår, tenkes å bety for Norge? Det vil ta sin tid før slike spørsmål nærmer seg en form for avklaring.

I november 2019 la Sverige frem et tyve siders regjeringsnotat med tittelen “Approach to matters relating to China”.² Form for veikart for Sveriges politikk vis-à-vis Kina. Hva man skal si og mene om saker og ting, satt inn i en større sammenheng.

Et tilsvarende regjeringsnotat er det behov for i Norge også. Spenningen mellom hva næringslivet ønsker, og hva etterretningstjenesten og sikkerhetspolitiske interesser tilsier er god Kina-politikk, vil være et sentralt punkt i et slikt notat. Forhandlingene om en frihandelsavtale med Kina kan således gjerne fortsette en god stund til.

---

¹ Takk til Trond Bakkevig, Olav Bjerke, Øystein Dørum, Per-Christian Endsjø, Torbjørn Færøvik, Tore Eriksen, Arild Hervik, Terje Kaupang, Mads Aleksander Svee Solberg, Stig Stenslie, Kjell Stenstadvold og Carsten Tank-Nielsen for nyttige kommentarer. Ansvar for gjenværende feil og mangler er mitt alene.

² <https://www.government.se/legal-documents/2019/11/government-communication--20192018/>

Noen innledende merknader

På tampen av fjoråret ble det enighet om en omfattende investeringsavtale – Comprehensive Agreement on Investments – mellom Kina og EU, forkortet til CAI (ikke til å forveksle med CIA, som er en amerikansk greie). En fin avslutning for Angela Merkel, som har hatt lederskapet i EU siste halvår av 2020, og som avslutter sine 16 år som kansler i Tyskland høsten 2021.

Men hvorfor ble denne avtalen, som det har vært forhandlet om i syv år, avsluttet akkurat da? Joe Biden, som nylig har tatt over for Donald Trump som USAs president, vil etablere en felles front mot Kina av vennligsinnede land. Ikke lenger la Kina ta over det globale lederskapet og mobbe land enkeltvis – slik Norge erfarte for vel ti år siden og Australia opplever nå – men i stedet sørge for en hensiktsmessig samordning av politikken.

Allerede i mai 2017 erkjente Merkel at med Trump som president i USA og med Storbritannia på vei ut av EU må Europa ta sin skjebne i egne hender. Bevare et godt forhold til sine anglosaksiske venner så vel som til Russland. Men la de tette båndene være forbeholdt forholdet til Frankrike og EU-land for øvrig.³

En viktig grunn til at EU fikk investeringsavtalen i boks før Biden tiltrådte som USAs 46. president, er trolig behovet for å fremstå som en selvstendig aktør. Ikke lenger bli sett på som et vedheng til USA, som i det store og hele retter seg etter hva amerikanerne måtte mene og ønske. Mon tro om det også kan være et element av å skulle ta igjen for USAs manglende villighet til å høre på EUs synspunkter og vurderinger ved USAs forhandlinger med Kina tidligere? Som etter hvert førte til en handelskrig mellom de to gigantene sommeren 2018.

For Kina er det topp å kunne gå inn i 2021 med den diplomatiske seieren en investeringsavtale med EU innebærer. At Biden dermed fikk seg en nesestyver, opplever Xi Jinping neppe som noe skår i gleden. Overskriften som spaltisten Gideon Rachman anvender i sitt innlegg i Financial Times den 4. januar, treffer trolig godt – “Europe has handed China a strategic victory”.⁴

Hva med Norge? At forfatteren og demokratiforkjemperen Liu Xiaobo fikk Nobels fredspris i 2010, likte kineserne dårlig. Mildt sagt. Forhandlingene om en frihandelsavtale mellom Kina og Norge, som allerede hadde pågått et par år, opphørte umiddelbart. Kort tid etter at vi kom ut av fryseboksen i desember 2016 ble disse forhandlingene gjenopptatt. “Brent barn

---

³ <https://www.bbc.com/news/world-europe-40078183>

⁴ <https://www.ft.com/content/2d759671-0b1d-4587-ba63-7480990f0438#comments-anchor>

skyr ilden” gjaldt ikke her. Eller var det underforstått og del av avtalen at disse forhandlingene skulle starte opp igjen?⁵

Et par ord om ord

“Forbrytelse og straff’ Forholdet mellom Norge og Kina” heter en artikkel i Internasjonal Politikk fra 2016. Tittelen henspiller så klart på Dostojevskis klassiker. Men hva slags assosiasjoner gir overskriften til den som bare blar gjennom tidsskriftet? At Norge har forbrutt seg ved å gi Nobels fredspris til Liu Xiaobo? Hvilket betyr at Kina er i sin fulle rett til å straffe Norge. Mens realitetene er de motsatte. Kina har forbrutt seg mot Liu Xiaobo. Som har tatt i bruk retten til ytringsfrihet. I den grad kinesiske myndigheter følger med på hva som skrives i Norge om Kina, har de trolig satt pris på denne overskriften.

Artikkelen har mange gode poenger. Her er ett som ikke er så godt. På artikkelens side 4 skriver forfatteren, Bjørnar Sverdrup-Thygeson, dette:

- I 2015 ble Norge imidlertid godtatt av Kina som en av grunnleggerne til den Beijing-støttede Asian Infrastructure Investment Bank. Sammen med at Kina med norsk støtte ble tatt inn som observatør i Arktisk Råd, viser det at Beijing fremdeles kan engasjere Norge i multilaterale institusjoner, om det regnes som tjenlig for Kinas strategiske interesser.

At Norge blir godtatt som en av grunnleggerne av AIIB, samtidig som Norge hjelper Kina til observatørstatus i Arktisk Råd, fremstilles som en form for byttehandel. Norge får bli med i AIIB i bytte med at Kina får status som observatør i Arktisk Råd. Ved nærmere ettertanke ser vi at Kina stikker av med gevinsten i begge tilfellene.

Norge er på giversiden hva gjelder AIIB. Vi legger penger på bordet som vår andel av startkapitalen samtidig som det er fint for Kina å kunne ergre USA som prøvde å hindre flest mulig vestlige land i å gå med i denne nye investeringsbanken. En bank som langt på vei vil tjene Kinas interesse, som en av flere finansieringskilder for Xi Jinpings store Belt and Road Initiative (BRI), en omfattende utbygging av infrastruktur i Kinas naboland og langt videre utover. Og i enda større grad vil Kina kunne høste fordeler av observatørstatus i Arktisk

---

⁵ I en artikkel fra 2016 skriver Bjørnar Sverdrup-Thygeson ved NUPI at utenriksminister Espen Barth Eide hadde forhandlet frem en avtale med Kina som “... var basert på at man i tillegg til de offisielle uttalelser ville sende et hemmelig «nonpaper» til Kina med en retorikk Kina kunne tolke som en beklagelse. Denne løsningen ble imidlertid stanset av daværende statsminister Jens Stoltenberg fordi han ifølge kildene vurderte innholdet og hemmeligholdelsen som uforenelig med norske politiske verdier.” Neppe en av Barth Eides beste dager. Takk og lov for Stoltenberg. Link til artikkelen i neste fotnote.

Råd. Det gir adgang til mer informasjon og samtaler som i neste omgang kan bidra til beslutninger som Kina ser seg tjent med. En "vinn-vinn"-situasjon altså. Der Kina tar begge seirene.

Handel og fordeling

"Handel skaper fred", sa næringsminister Iselin Nybø på et debattmøte i desember i fjor der temaet var handelsavtalen med Kina som det nå forhandles om. Det blir for enkelt. Selv om to land ser seg tjent med å åpne opp for fri handel med det resultat at verdien av det som produseres i begge land øker, kan *fordelingen* internt i landene bli skjevere. Det er nettopp hva som har hendt i mange rike land de siste tre-fire tiårene. Og som har vært med på å skape dårlig stemning i USA. Når Den amerikanske drømmen tas fra gjennomsnitts-amerikaneren, tas også motet fra ham. Tilbake er aggresjonen. Han stemmer Trump og tror at presidentvalget i 2020 ble fikset i Bidens favør.

I USA har internasjonal handel og tiltakende globalisering hatt en negativ virkning på lønnsutviklingen for dem med i utgangspunktet små inntekter. Den teknologiske utviklingen har forsterket denne utviklingen ytterligere. Når mekanismer for å kompensere for bortfall av inntekter hos dem som blir utkonkurrert av billig import uteblir, samtidig som jobbsikkerheten svekkes, arbeidsløsheten øker, og velferdsordninger uthules, skaper det misnøye. Hvilket er lite å undres over. Problemet her er ikke Kina. Problemet er den manglende evnen og viljen til omfordeling i USA.

I 2020 gav Matthew C. Klein, kommentator i finansavisen Barron's og professor Michael Pettis ved Peking University, ut boken *Trade Wars are Class Wars*. Her beskriver de den triste økonomiske utviklingen i "The Rust Belt" de siste tre-fire tiårene. I dette området, som strekker seg vestover fra statene New York og Pennsylvania, har hele industrier blitt utkonkurrert av billig import. I starten var Japan syndebukken. Etter hvert tok Kina over denne rollen. Amerikanske bilarbeideres raseri og bitterhet over utviklingen på 1970-tallet fanges godt opp av plakaten som streikende bilarbeidere i GM vaiet med under demonstrasjoner i mai 1981: "Are you hungry? Eat your Toyota".⁶

Omfordelingen som skulle sikre at fordelene Amerika har av billig import skulle tilfalle alle klasser og grupper i Amerika, fant ikke sted. Mens de ti prosentene best betalte i USA tok 30 prosent av inntektene på slutten av 1970-tallet, korrigert for skatter og overføringer, tar de nå 40 prosent. Den ene prosenten helt på toppen stod for det meste av denne økningen. Fordelingen av formue er enda mye skjevere. Den ene prosenten på formuestoppen eide 22

⁶ https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-11064-3_1

prosent av kaka på tampen av 1970-tallet. Nå eier den 42 prosent. Og igjen – den rikeste 0.1 prosenten stod for nesten hele økningen.

Når inntektsfordelingen blir skjevare samtidig som kaka blir større, øker forskjellene mellom kakestykkene. En noe saktere voksende kake, men med jevnere størrelse på stykkene, vil bidra til et mer harmonisk samfunn. Å sørge for en mer rettferdig inntektsfordeling i USA blir en sentral oppgave for Joe Biden. Han må ta vekk de økonomiske urimelighetene som la grunnlaget for Donald Trumps inntog i amerikansk politikk. Med Trumps bisarre og truende atferd etter valget 3. november 2020 – og med en følgerskare på 60-70 millioner amerikanere – blir det desto viktigere at fire år med Biden gjør en økonomisk forskjell som millioner av fattige og glemte amerikanere vil merke.

Den påtroppende amerikanske finansministeren, Janet Yellen, har lenge vært opptatt av fattigdomsproblemer i USA. Som nyutnevnt sjef for the Federal Reserve (Fed), den amerikanske sentralbanken våren 2014, overrasket hun mange ved å hevde at store og økende inntektsforskjeller ikke er forenlig med verdiene som De forente stater er bygget på. At utviklingen her har gått i feil retning i flere tiår “greatly concerns me”, konstaterte hun.⁷ For deretter å minne om hvordan det amerikanske målet om “equal opportunity” ikke er mulig å innfri for alle de amerikanske barna som vokser opp i stor fattigdom. Som sentralbanksjef er ikke inntektsfordelingen et sentralt anliggende for Janet Yellen. Som finansminister er det det.

Et annet poeng i denne sammenhengen er hvordan lavere skattesatser for dem med topp inntekter fører til press *oppover* på lønninger som allerede i utgangspunktet er veldig høye. Grunnen er enkel. Som Klein & Pettis uttrykker det:

- Dramatic reductions in top rates gave high earners a strong motivation to push for more pay, while changes to the regulatory treatment of stock buybacks and leveraged buyouts enabled executives and financiers to earn outsized incomes.⁸

Det motsatte av solidaritet. Som vel egentlig er et lim som bidrar til å holde et samfunn sammen. Og som er hva Janet Yellen nå etterlyser, uten å si det rett ut.

At eierskap til verdens ledende valuta gir USA makt, er helt klart. Dessuten en stor fordel ved at andre lands store etterspørsel etter amerikanske verdipapirer gjør at de kan selges til høyere pris og følgelig lavere rente enn de fleste andre lands verdipapirer.

---

⁷ https://www.jstor.org/stable/10.7758/rsf.2016.2.2.02#metadata_info_tab_contents

⁸ Dette sitatet så vel som tallene i avsnittet over er hentet fra side 177 i boken *Trade Wars are Class Wars*.

Men det er også en ulempe forbundet ved å ha en valuta ingen land ser ut til å kunne få nok av. Vedvarende høy etterspørsel etter amerikanske dollar, gir vedvarende sterk valutakurs. Det svekker konkurransekraften til amerikanske foretak, og særlig industribedrifter som konkurrerer internasjonalt. Det fører i sin tur til press om lavere lønninger, og over tid til oppsigelser og nedleggelser. Eierne av kapitalen taper også, med mindre de lykkes med å flytte produksjonen ut, for eksempel til Kina.

Den negative økonomiske utviklingen for folk som bor i "The Rust Belt", kan således sees i lys av valutamessige forhold. Den manglende solidariteten kapitalister har med underbetalte lønnsinntakere, har bidratt ytterligere til den elendigheten mange amerikanere nå lever under.

Om denne utviklingen fortsetter, kommer det amerikanske demokrati i fare, advarer Martin Wolf i Financial Times. De rike må slutte å bygge opp under den høyrevridde populismen i det republikanske partiet. Wolf avrunder sin artikkel slik: "Mr Biden may be a last chance for US democracy."⁹

Kinas nye og innoverskuende strategi

Å være avhengig av andre land for kritiske innsatsfaktorer er risikofyllt. Man blir mer sårbar. Det er en erfaring kineserne har høstet etter handelskrigen med USA som startet sommeren 2018. Nå vil Kina bli mer selvhjulpen.

I et velskrevet essay fra 16. desember 2020 redegjør Minxin Pei, som er professor ved Claremont McKenna College i California, for hvordan den strategiske tenkningen i Kina har endret seg i lys av handelskrigen. Essayet er basert på åpne kilder i Kina, hvilket fordrer at man kan språket. Og også evner å tolke det man leser inn i den situasjonen som Kina nå befinner seg i. Minxin Pei har ved tidligere høve sett endringer i kinesisk politikk før andre.¹⁰

I den nye strategien, som ble vedtatt av Sentralkomiteen i Det kinesiske kommunistpartiet i oktober 2020, vendes blikket innover. Målet er å bedre nasjonens sikkerhet og å sikre fortsatt økonomisk vekst. Denne nyorienteringen skyldes "... radical and unfavorable changes in the external environment."

---

⁹ <https://www.ft.com/content/a1712606-0303-4c98-8ef4-f4dd57245268>

¹⁰ Her er linken til artikkelen: <https://www.prclleader.org/pei-3>

Videre er det viktig at den jevne kineser kjenner seg trygg på at Partiet er klar for å møte den strategiske konkurransen fra USA basert på "de-coupling". Å befeste Partiets legitimitet blant folk flest er alltid viktig for landets lederskap.

Kina må være helt i front hva gjelder vitenskap og teknologi. Målet er å bli teknologisk selv-hjulpne. Det fordrer støtte til universitets- og forskningsmiljøer i Beijing og Shanghai, så vel som til Guangdong-Hong Kong-Macau "Greater Bay Area", slik at disse kan fremstå som internasjonale sentra for vitenskapelige og tekniske innovasjoner. For på den måten å kunne trekke til seg "outstanding domestic and international scientific and technological talent."

Strategien legger vekt på

- å støtte grunnforskning, satse på "breakthroughs in core technologies", ha fokus på kunstig intelligens, kvanteinformasjon, semi-conductors, hjerneforskning og andre "leading-edge sectors and fields"
- å sikre robuste produksjonskjeder med minst én alternativ leverandør av kritiske komponenter og produkter
- å iverksette markedsreformer som sikrer en mer effektiv utnyttelse av ressursene
- å legge mer vekt på å beskytte Kinas interesser i andre land

Dette avsnittet i artikkelen til professor Minxin Pei er særlig interessant i vår sammenheng:

- Further improve China's competitiveness in sectors where it is already a leading producer (such as high-speed railway equipment, power generation and transmission, new energy, and telecom equipment) so as to increase the dependence of global supply chains on China and allow China to maintain a *retaliatory and deterrent capacity* against foreign parties' deliberate acts of cutting off supplies. (min kursivering)

Å se til at andre land blir avhengige av Kina er en god strategi. For Kina. Det gir mulighet til å straffe uønsket atferd fra andre land. Eksakt hva Australia opplever i disse dager, hvis avhengighet av eksport til Kina gjør landet sårbart. Kina har ikke noe tilsvarende grep på Canada. Man går derfor i stedet til arrestasjon av to canadiere som uheldigvis befinner seg i Kina på feil tidspunkt.

Mens USA iverksetter økonomiske straffetiltak, går Kina i gang med arrestasjoner av innbyggere i land de har noe utestående med. Denne form for gissel-diplomati har også Sverige opplevd, jf. historien om Gui Minhai som drev bokhandel i Hong Kong, der han solgte bøker

som var sterkt kritiske til Xi Jinping.¹¹ I juni 2020 ble Gui dømt til 10 års fengsel i Kina, etter først å ha blitt kidnappet i Thailand.

Større rolle for den kinesiske valutaen internasjonalt?

Verken EU eller Kina har lyktes med å etablere en seriøs konkurrent til dollaren. I sin strategi gjentar kineserne at de vil holde frem med sin politikk for en forsiktig promovring av en internasjonalisering av den kinesiske valutaen (som omtales både som yuan og renminbi)

- .... and building new and mutually beneficial cooperative relations on the basis of the free use of the renminbi.¹²

Men noen klar plan for hvordan håndtere den risikoen som ligger i dollarens suverene rolle som låne- og oppgjørsv valuta globalt, er ikke lagt inn i den nye strategien. Hva om USA skulle klare å presse det elektroniske informasjonssystemet SWIFT til å stenge ute et utvalg av kinesiske banker, slik amerikanerne lyktes med for iranske banker i 2012? Og som kostet Iran dyrt.¹³

I 2015 etablerte Kina CIPS, en konkurrerende plattform til SWIFT, for kommunikasjon i forbindelse med oppgjør banker imellom. Poenget med CIPS er at oppgjørsv valutaen her er kinesiske yuan snarere enn amerikanske dollar. I en rapport fra Bank of China – som er en statseide forretningsbank, landets sentralbank heter Peoples Bank of China (PBOC) – fremholdes det at det å fremme bruken av yuan som internasjonalt betalingsmiddel, gjør kinesiske foretak mindre sårbare.¹⁴ Dessuten synes myndighetene i Kina at det er på sin plass at andre land i større grad bruker den kinesiske valutaen, både for oppgjør seg imellom og som reservevaluta.

Men her er et stort «men»: For at kinesiske yuan skal kunne konkurrere med dollaren som den ledende internasjonale valutaen, må man tillate frie kapitalbevegelser inn og ut av Kina. Investorer som vil sette penger i kinesiske verdipapirer, vil også gjerne ha anledning til å ombestemme seg, det vil si selge seg ut og flytte pengene over i andre valutaer. Når mange nok samtidig ønsker det – å forlate en valuta til fordel for andre valutaer – vil valutakursene

---

¹¹ https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/china-sentences-swedish-bookseller-gui-minhai-to-10-years-in-prison/2020/02/24/2d6ebc4e-577a-11ea-8efd-0f904bdd8057_story.html

¹² <https://www.prcleader.org/pei-3>

¹³ <https://www.aljazeera.com/economy/2018/11/5/what-swift-is-and-why-it-matters-in-the-us-iran-spat>

¹⁴ <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3095153/chinas-banks-urged-switch-away-swift-us-sanctions-over-hong>

kunne svinge kraftig. Man mister kontrollen på en viktig makroøkonomisk variabel. Og er det noe lederne i Kina liker dårlig så er det å miste kontrollen.

“We will reserve the right to monitor and restrict capital flows in some sensitive areas,” som tidligere sentralbanksjef Zhou Xiachuan ved flere anledninger har uttrykt det.¹⁵ Resultatet er hva som kalles «dirty floating» der altså landets sentralbank går inn i markedet og overstyrer effekten av markedskreftene for på den måten å begrense volatiliteten. Hvilket kan være påkrevet ut fra hensynet til politisk stabilitet. I ekstreme tilfeller kan et kraftig fall i kursen på et lands valuta skape misnøye og uro internt i landet.

Stadig kommer nye rapporter om hvor mye mer populær den kinesiske valutaen snart vil bli. Oljebørsen i Shanghai som ble lansert i mars 2018, og der oppgjørsvaluta er kinesiske yuan, stod for vel 18 prosent av olje handlet over børs i 2020. Russlands handel med Kina gjøres i økende grad opp i yuan. Og for Kinas Belt and Road Initiativ (BRI) ‘pusher’ kineserne hardt på for fakturering og oppgjør i egen valuta.

Men ser vi på bruken av valuta ved veksling mellom valutaer, inntar den kinesiske en beskjeden plass. Mens den amerikanske dollaren og euro anvendes i henholdsvis 88% og 32% av transaksjonene, er det kun i 4% av vekslinger mellom valutaer at den kinesiske yuan er i bruk. Litt mer enn svenske kroner, litt mindre enn sveitsiske franc.¹⁶

Nylig kom Morgan Stanley med en prognose der de anslo at andre lands sentralbanker i stigende grad ville ha verdipapirer i yuan i sine balanser; opp fra to prosent i 2020 til mellom fem og ti prosent i 2030.¹⁷ Det synes likevel beskjedent tatt i betraktning Kinas ønske om å bli den dominerende globale aktøren.

Et par temaer til om penger og finans

I vel fem år har Peoples Bank of China arbeidet med å digitalisere landets valuta. Med en digitalisert yuan som landets sentralbank styrer, vil man få bedre oversikt over og bedre kontroll på kapitalbevegelser ut og inn av Kina. Videre vil denne digitaliserte yuan kunne følge alle betalinger – hvem betaler hva til hvem og hvor. Myndighetene får mer informasjon om hva som foregår i landet. Professor Frank Xie ved University of South Carolina Aiken

---

¹⁵ <https://www.ft.com/content/e480fd92-bc6a-11e6-8b45-b8b81dd5d080>

¹⁶ Dagens quiz, hvorfor blir summen av all vekslingene her 200 prosent?

¹⁷ <https://www.cnbc.com/2020/09/04/chinas-yuan-rmb-to-become-third-largest-reserve-currency-by-2030-morgan-stanley.html>

konstaterer at en digitalisert yuan "... can help strengthen the state's surveillance and control over economy and society".¹⁸ Det kan dempe folks interesse for å ta denne valutaen i bruk.

I motsetning til digitale betalingsplattformer som håndteres av private foretak, og der poenget er anonymitet for brukere, vil altså bruk av PBOCs digitale penger sette spor. Den europeiske sentralbanken (ECB) arbeider også med å digitalisere sin valuta, euroen. Men her står beskyttelse av brukerne helt sentralt.

Alipay, som Kinas rikeste mann Jack Ma styrer via sitt selskap Ant Group, har lenge tilbudt nettbaserte betalingstjenester, og tjent godt med penger på det. Så stort ble et fond han lanserte i den sammenheng at myndighetene fant å måtte gripe inn for å redusere fondet. Om det skulle få problemer ville det kunne "... wreck havoc on China's economy".

På tampen av oktober 2020 holdt Jack Ma en tale der han kritiserte myndighetene kraftig for en "pantelånerholdning". Strenge reguleringer hemmer innovasjoner i finansmarkedene, var budskapet hans. "Vi kan ikke regulere fremtiden med gårdsdagens hjelpemidler". Like før Mas tale hadde Wang Qishan – visepresident og meget nær til Xi Jinping – sagt omtrent det motsatte. Betonet viktigheten av trygge reguleringer som sikrer at ikke forretningslivet blir statens herrer.

Den 2. november, dagen før Ant Group skulle gå ut med en enorm utvidelse av aksjekapitalen, kalte det kinesiske finanstilsynet Jack Ma og to av hans medarbeider inn til en samtale.¹⁹ Her ble det gjort klart at aksjeutvidelsen ville bli satt på vent. Denne beslutningen, fremholder Bill Bishop, forfatter av nyhetsbrevet Sinocism, har helt klart sammenheng med talen Jack Ma hadde holdt noen dager tidligere.

Alt er politikk i Kina. Få dager etter at Ma hadde fornærmet visepresidenten og finanstilsynet, forsvant han ut av rampelyset. Og var først tilbake tre måneder senere. Jack Ma ble for høy på seg selv. Flere kjennere av Kina finner det underlig at han ikke selv forstod det.

Det private konsum må opp i Kina og inntektene fordeles jevnere

Solid økonomisk vekst fordrer solid vekst i samlet etterspørsel. Med den mer innoverskuende politikken Kina nå legger opp til, vil veksten i eksport bli mindre. Snarere enn å produsere for eksport, må kinesiske bedrifter i større grad produsere for innenlandsk konsum. For at den nødvendige veksten i det innenlandske forbruket skal fremkomme, må

¹⁸ <https://edition.cnn.com/2020/12/04/economy/china-digital-yuan-currency-intl-hnk/index.html>

¹⁹ <https://mindmatters.ai/2021/01/chinese-entrepreneur-jack-ma-missing-after-criticizing-the-party/>

de med stor vilje til å handle når de får mer penger mellom hendene, få mer penger mellom hendene.

En omfordeling av inntekt fra rike til fattige er nødvendig om produksjon og sysselsetting skal vokse slik planen forutsetter. Parallellen til USA er interessant. I begge landene er det behov for en jevnere fordeling av inntektene.

FATTIGDOMMEN I KINA PÅ RASK VEI NED

I 2015 erklærte Xi Jinping at ekstrem fattigdom skulle være en saga blott i Kina ved utgangen av 2020. "Precision Poverty Alleviation" som programmet het, ble lagt inn som en del av den 13. femårsplanen (2016-2020). Partifunksjonærer i hele Kina hadde dermed all grunn til å ta det på alvor. Programmet omfattet fem grupper, de tre viktigste var trolig disse:

- 1) Folk med arbeidsevne som gis muligheter for jobb ved prosjekter under arbeid
- 2) Fattige familier med barn og unge gis midler for utdanning, slik at ikke fattigdom "arves"
- 3) Folk som mangler arbeidsevne som mottar offentlig støtte

Hvorvidt fattigdom fullt i Kina nå hører historien til, er vel tvilsomt. Men at mange fattige kinesere har blitt løftet opp rent materielt gjennom dette programmet, er opplagt.²⁰ Professor Terry Sicular ved University of Western Ontario i Canada, som har skrevet artikkelen denne boksen viser til, runder av slik:

- When China announced its target to eliminate poverty by 2020 it took on a big, challenging task, but a task that was defined within parameters that made it achievable. China's official poverty statistics through 2019 indicate that China has made great strides in poverty reduction and is on track to reach the target, or at least to come close.

Når velstanden stiger, vil også hva som oppleves som fattigdom endres. Her vil neppe noe land komme i mål i betydningen av at all fattigdom er borte.

---

²⁰ <https://www.prcleader.org/sicular>

Statseide foretak (SOEs) står helt sentralt i Kinas plan hva gjelder gjennomføringen av den nye strategien. Som Xi Jinping sa i en tale i april i fjor der han lovpriste de statseide foretakene i Kina,

- SOEs are important material and political foundations of socialism with Chinese characteristics.... and must be made strong, better, and bigger. Of course, SOEs must also be reformed and improved, but must never be negated or weakened.²¹

Men også private foretak vil se seg tjent med å ta de signalene myndighetene sender ut. Som Hao Peng, sjefen for SASAC – holdingselskapet for de om lag hundre største SOEs – nylig sa, spiller det liten rolle om en bedrift er statlig eller privat, så lenge den er kinesisk.²² Og er med i fellesskapet som bygging av “a number of world-class enterprises” innebærer.

Hvordan de store statseide foretakene i Kina fungerer, tror jeg lettest man kan få et grep på ved denne beskrivelsen av ett av dem, nemlig COSCO Shipping Group, et enormt konglomerat som blant annet har majoritetseierskap i den greske havnen i Pireus:

- This giant state-owned conglomerate controls well in excess of 300 subsidiaries, 140,000 employees, a fleet surpassing 1,200 ships, ... In addition to dispatching ships to 267 ports across 85 countries – including dozens of ports that it owns or operates – it now runs 123 foreign railway services as part of a growing logistics business.²³

Frihandelsavtale er noe mer enn fri handel

Fri er bra. Hvem vil vel være ufri? Handel er bra. Til fordel for begge parter. Ja, i noen økonomiske modeller har et land glede av å ta vekk toll selv om andre land ikke gjør det. Avtale er også et positivt ladet ord. Orden i sakene med avtaler. Vet hva man har å holde seg til. Sett alle tre ordene på rad. Frihandelsavtale. Det må være topp. Attpåtil med Kina – snart verdens største økonomi. Hvem kan vel gå imot det?

Hva består egentlig *frihandelsavtaler* av? Slike avtaler går langt utover *fri handel* der toll og kvoter står sentralt. Frihandelsavtaler kan omfatte reguleringer av standarder, HMS, direkte

---

²¹ Sitatet her er hentet helt fra slutten til artikkelen til Minxin Pei.

²² “Whether they are state-owned or private firms, they are all Chinese companies,” Hao said. “The SASAC will firmly promote the integration of upstream and downstream enterprises with all types of ownership; and the integration of large, medium-sized and small firms; as well as coordinate the development of various market entities to jointly build a number of world-class enterprises.”, <https://www.scmp.com/economy/global-economy/article/3096924/chinas-state-owned-giants-given-new-order-create-global>

²³ <https://www.prcleader.org/blanchette>

investeringer, kapitalbevegelser, regler for bank og finans, regler for immaterielle rettigheter, miljøspørsmål, arbeidstakeres rettigheter etc. Således gir det bedre mening å si at Norge og Kina arbeider med *en avtale som skal regulere det økonomiske samkvemmet mellom de to landene*.

Ut fra tradisjonelle økonomiske resonnementer er det et par underlige forestillinger som gjør seg gjeldende når temaet internasjonal handel kommer på banen. Eksport er bra. Import er ikke fullt så bra. Professor Dani Rodrik ved Harvard sier det slik:

- actual policymakers do not seem very concerned about the terms of trade when they negotiate trade agreements. They tend to care more about the volume of trade: nations like it when their exports grow, but not so much when their imports expand.²⁴

Etter hvert som handelsavtaler går langt utover toll og kvoter, men også omfatter regler som regulerer arbeidsforhold, tvisteløsningsmekanismer, immaterielle rettigheter etc. er det vanskeligere å anvende etablert økonomisk teori. Frihandelsavtaler kan føre til mindre proteksjonisme. Men slike avtaler kan også “empower a different set of rent-seeking interests and politically well-connected firms ...”, fremholder professor Rodrik.

Med stadig mer kompliserte elementer inn i frihandelsavtaler må store foretak, så vel som organisasjonene i næringslivet, komme på banen. De er med og definerer temaene det skal forhandles om og bidrar med informasjon og kunnskap. Og kan dermed påvirke resultatet av forhandlingene.

Det er ikke bare NHO og det eksportrettede næringslivet som er opptatt av og gir innspill til forhandlingene. Det gjelder også den delen av næringslivet som er opptatt av beskyttelse mot økt import fra Kina. Landbruket og næringsmiddelindustrien, med tilhørende fagorganisasjoner, er derfor også viktige samtalepartnere.

For noen land utgjør “business lobbies” tidvis en større andel av delegasjonen som forhandler enn representanter fra myndighetene. For Norges vedkommende består delegasjonen som deltar i selve forhandlingene, kun av folk fra embetsverket og eventuelle politikere.

Frihandelsavtaler har gjerne klare regler for hva myndighetene i et land som mottar direkteinvesteringer utenfra, kan stille av krav til det utenlandske foretaket. Men når det kommer til beskatning holdes dette utenfor avtalen. Det gjør det fristende å friste med lave skatter for å trekke utenlandske foretak til landet. Resultatet er at vi får et “race to the bottom”. Og samlet skatt som store globale selskaper betaler, blir altfor liten.

---

²⁴ Artikkelen som er fra 2018, finner du her, <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.32.2.73>

Etter å ha studert frihandelsavtaler meget nøye og gitt solide analyser, både teoretisk og empirisk, finner professor Dani Rodrik det underlig, trolig med et lite sukk, at

“... economists tend to be nearly unanimous in their view that trade agreements are a good thing.”

Kina – en krevende motpart å forhandle med

Da Deng Xiaoping tok over som Kinas sterke mann i desember 1978, ble fokus på den rette lære tonet kraftig ned. Maos kontinuerlige revolusjon sørget ikke for brød på bordet. Det skulle det snart vise seg, gjorde derimot Dengs pragmatiske tilnærming. Med slagordet “reformer og åpne opp mot verden”, fulgte en økonomisk vekst som knapt noen hadde forestilt seg.

Tragedien på Den himmelske freds plass våren 1989, da studentopprøret, som også hadde tilslutning fra andre, ble brutalt slått ned, førte det til straffereaksjoner i mange land. Men Kina gav ikke ved dørene. President H.W. Bush måtte strekke seg langt for å hindre at forholdet mellom Kina og USA ikke skulle surne, “... by twice dispatching National Security Advisor Brent Scowcroft to Beijing to beseech Deng not to let the hard-won U.S.-China relationship languish”, som Kina-ekspert Orville Schell uttrykker det.²⁵

Forestillingen om at Kina etter hvert ville falle inn i folden, bli en “stakeholder” i den etablerte verdensorden, lå bak. En forestilling som åtte på hverandre følgende amerikanske presidenter, fra Nixon til Obama, delte. Og som i ettertidens lys har et klart skjær av ønsketenkning over seg.

Med Xi Jinping som Kinas ubestridte leder fra høsten 2012 av, gikk det gradvis opp for USA at Kina ikke lenger var så interessert i å falle inn i folden. Hu Jintaos slagord, “Peaceful Rise” ble byttet ut med Xis “China Dream” og “China rejuvenation.” Som varslet et mer selvikkert og bydende Kina. Med en visjon der Kinas gjeninntar sin sentrale plass i verden, snarere enn å tilpasse seg den verdensorden andre hadde snekret sammen.

Som eksempler på Kinas mer bydende stil kan nevnes militariseringen av Sør-Kina havet, den brutale avviklingen av to-statsordningen for Hong Kong, leirene i Xinjiangprovinsen der mer enn én million mennesker omskoleres uten annen grunn enn at de ikke er kinesiske nok,

---

²⁵ Artikkel i Foreign Policy april 2020, <https://foreignpolicy.com/2020/04/03/chimerica-ugly-end-coronavirus-china-us-trade-relations/>

samt den manglende åpenhet om opprinnelsen av Covid-19 der varslerne i Wuhan ble truet til å tie, til en høy kostnad for hele verden.

Kinas bryske oppførsel ute og undertrykking hjemme skremmer andre land. Hensikten med det kinesiske “bølge-diplomati” som mange land har erfart – nå sist Australia der kasser med nyfanget hummer de har solgt blir stående uåpnet, og der handelsavtalen fra 2015 ikke blir tatt på alvor – er ikke så lett å bli klok på. Hva forventer Kina å oppnå med en slik atferd? Skremme andre potensielle uvennlige land til å avstå fra uvennlige handlinger?

Erfaringene Kina høstet med Norges seks år i fryseboksen, etter at Liu Xiaobo fikk Fredsprisen i 2010, kaller Asia-redaktør for Financial Times Jamil Anderlini, “an early success”, og fortsetter slik:

“After several years of punishment, Norway’s voting patterns in the UN shifted to align more closely with China, it supported Beijing’s observer status at the Arctic Council, its leaders promised not to meet the Dalai Lama and vowed not to do anything to undermine Beijing’s “one-China” policy.”²⁶

Overfor land i Afrika ser Kina ut til å velge en mykere linje. Nylig inviterte Kina fire afrikanske dommere til å bli med i et panel på 24, som skal vurdere klagemål i forbindelse med Xi Jinpings “signaturprosjekt”, nemlig Kinas Belt and Road Initiative (BRI).²⁷ Der formålet er å bygge ut infrastruktur i andre land initiert av Kina, som også står for en del av finansieringen. I tillegg til at kinesiske foretak er tungt inn i mange av prosjektene.

Kort om australske erfaringer

Australia har over tid blitt stadig mer avhengig av Kina for sin eksport. Satsningen her var lenge meget vellykket. Så vellykket at Kina nå er Australias klart største marked. Ikke bare eksport, men også samkvem på andre områder vokste frem, herunder en stadig økende strøm av kinesiske studenter til australske universiteter. Som norske ungdommer flokker til Australia for å lære – og for å oppleve noe nytt og spennende – gjør kinesiske det også.

Men over de senere årene har stemningen mellom Australia og Kina blitt stadig dårligere. Kinas syn på hva Australia bør gjøre og mene om dette og hint ligger bak. Særlig to forhold kan trekkes frem her. Australias tidlige beslutning om å utelate kinesiske Huawei fra anbud

²⁶ <https://www.ft.com/content/e76a835b-27d5-4750-9749-04921d6bf1eb>

²⁷ <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3113694/chinas-top-court-appoints-four-africans-legal-team-handling>

om å bygge ut 5G-nettet. Samt Australias ønske om at en internasjonal granskning av hva som hendte i Wuhan da coronaviruset brøt gjennom og etter hvert ble til en pandemi. Denne siste “fornærmelsen” ville ikke Kina la gå upåaktet hen.

Kinas svar var kontant – grepet vi har på handelen med Australia kan brukes for hva det er verdt. Ved hjelp av skarpe utsagn fra offentlig hold ville kinesiske importører se seg tjent med å skifte leverandører – fra Australia til andre land. Richard McGregor, en fremragende Kina-kjenner ved Lowy-instituttet i Sydney, konstaterte at atferden som fulgte var klart i strid med reglene i WTO så vel som med den frihandelsavtalen Kina og Australia inngikk i 2015. Noe myndighetene i Beijing glatt så bort fra.²⁸

Til tross for de kinesiske myndighetenes ønske om å “straffe” Australia eksporterte landet varer for nær 150 milliarder australske dollar til Kina i 2020, bare et par prosent mindre enn rekordåret 2019. Særlig de siste par månedene av 2020 var gunstig for den australske eksporten til Kina. I desember skipet Australia 600.000 tonn hvete til Kina – så mye hvete hadde Australia aldri skipet til noe land noen gang i løpet av en måned. Tørt vær og dårlig hvetehest i Russland, godt vær og god høst i Australia, og kinesiske kremmere handler der varen er billigst.²⁹

Eksporten av jernmalm til Kina tok seg også opp på tampen av fjoråret. Ettersom om lag 60 prosent av Kinas import av jernmalm kommer fra Australia, lar ikke denne handelen seg trappe ned i en fei. Internasjonal handel skaper gjensidig avhengighet.

Noen økonomisk “de-coupling” mellom Kina og Australia vil trolig bare finne sted i det små. Kineserne er for pragmatiske til noe annet. Men det er ikke til hinder for bruk av store ord. Her er et avsnitt fra avisen Global Times – et talerør for CCP – den 15. november 2020.³⁰

- Australia still needs to take substantive steps, correct its wrongdoings - from spearheading the US' anti-China campaign to unreasonably restricting Chinese companies' operations - if it wants to win back the biggest market, one that it cannot afford to lose ...

²⁸ <https://www.ft.com/content/b764e4c9-cc38-43b6-848c-dba0cbc6475a>.

Blant de viktigste tiltakene kan nevnes: Nekte import av rødt kjøtt, forsinke tollklarering av sjømat, toll på over 80 prosent på import av korn (bygg) samt begrensninger på import av tømmer fra Queensland.

²⁹ <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3119175/china-australia-relations-wheat-shipments-grain-hungry-china>

³⁰ “The Global Times is a daily tabloid newspaper under the auspices of the Chinese Communist Party's People's Daily newspaper, commenting on international issues from a nationalistic perspective. The newspaper has spread unfounded conspiracy theories.” Kilde: Wikipedia.

Alt ansvar hviler på Australia. Kjente toner for norske diplomater som oppholdt seg i fryseboksen i seks år.

Med rett til å herske

Kineserne tillegger historien stor vekt. Stoltheten over at den kinesiske kultur er verdens eldste. En kultur som preger hele Sørøst-Asia. Midtens rike, som andre land har lært og latt seg inspirere av.

Samtidig, bitterhet over den brutale og ydmykende behandlingen Kina fikk fra slutten av 1830-årene, da den første opiumskrigen startet, og frem til Mao i 1949 kunne erklære opprettelsen av Folkerepublikken Kina. Denne perioden, som betegnes som «hundre års ydmykelse», vet Kinas ledere av i dag å trekke frem når behovet melder seg.

Om disse to strømningene – offerrollen og overlegenheten – skriver den tidligere toppbyråkrat i utenriksdepartementet i Singapore, Bilahari Kausikan, i en artikkel i Hong Kong avisen South China Morning i juli 2020, blant annet dette:

“Implicit in China’s narrative of victimhood and “rejuvenation” is a sense of entitlement, reinforced by the more ancient Chinese tradition that harmony in relationships is only possible by acceptance of hierarchy with China at the apex.”

En fredfylt og harmonisk verden. Med Kina på toppen.³¹

---

³¹ <https://www.scmp.com/week-asia/opinion/article/3091343/china-and-us-new-cold-war-or-not-new-cold-war>